

Dynamické počasí na Hájském kopci v klínovecké části hor, téměř 1000 m n. m.

Krušné hory a chráněná krajinná oblast

Petr Krása, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les

Téměř před 70 lety, přesně k 1. březnu 1955, bylo v české části tehdejšího Československa vyhlášeno první velkoplošné zvláště chráněné území – chráněná krajinná oblast (CHKO) Český ráj. Následovalo postupně 26 dalších, ke kterým se přidaly, nebo se z nejcennějších částí CHKO staly, 4 národní parky (NP). Nejmladší vyhlášenou chráněnou krajinnou oblastí je CHKO Brdy vzniklá v roce 2016. V současné době je připravováno vyhlášení CHKO Soutok na soutoku řeky Moravy a Dyje, CHKO Krušné hory a NP Křivoklátsko v centrální části současné CHKO Křivoklátsko.

Jednotlivé chráněné krajinné oblasti a národní parky jsou rozesety po celém území Česka a zjednodušeně reprezentují nejcennější krajinné celky s vysokými přírodními a krajinnými hodnotami. Jsou mezi nimi vesměs veškeré vyšší hory, některé pánevní oblasti či říční údolí a nivy, a pokrývají tak krajinářskou i přírodovědnou diverzitu České republiky. Promítnutím těchto chráněných území

do mapy spolu s geografickou znalostí však vychází, že se u nás stále nacházejí slepá místa bez krajinné ochrany. Jsou to jednak pohraniční pohoří Krušné hory, Novohradské hory, Králický Sněžník, vnitrozemské Doupovské hory či Chřiby, a možná ještě některá další. Proč tomu tak je, je téma na obsáhlou, každopádně jinou a složitou, diskuzi. Zastavme se však u rozsáhlého pohoří ležícího na severozápadě Čech, a to u Krušných hor.

Krušné hory jsou přibližně 120 km dlouhým a 35 km širokým pohořím, kdy na české území zasahují celou svou délkou, ale v šíři menší částí. O to více tu však mají hory horský charakter – jsou zde prudké svahy, vysoká převýšení, desítky vrcholů přesahující tisícimetrovou hranici. Nejvyšším vrcholem je Klínovec s nadmořskou výškou 1244 m. Geomorfologii vysokých hor odpovídá i klima a přírodní poměry. Souhrou několika významných faktorů, jakými jsou vysoké dešťové srážky, studené počasí a převládající plochy hřeben, zároveň s vazbou

Pohled severním směrem z vrcholu Špičáku (991 m n. m.) u Stříbrné na lesnatý hřeben.

na okraj posledního glaciálního zalednění, byl umožněn rozvoj zdejších horských ekosystémů závislých na zvýšeném přísunu vody.

Novodobá historie hor spočívající v jejich hornicko-průmyslové exploataci a rozsáhlé dobové industrializaci během posledních minimálně pěti století však silně potlačovala projevy zdejších přírodních procesů. Během tohoto období hory prodělaly několik přírodních, ekologických, hospodářských i sociálních kolapsů – značná část rašeliništní půdy tvořená tisíce let byla odvodněna, rašelina těžena jako palivo (borkování), lesy byly opakovaně téměř odtěženy na stavební materiál potřebný v hornických a zpracovatelských provozech, střídala se zde období ekonomického rozmachu měst a horské chudoby. Na tuto komplikovaně bohatou minulost navázala 2. polovina 20. století se sociálním úpadkem v podobě politického vylidnění a završenou emisní kalamitou zapříčiněnou východoněmeckými uhelnými elektrárnami, což pozměnilo hory do současné podoby.

Z velmi stručně nastíněné novodobé historie Krušných hor je dosti zřejmé, proč se o nich v době vyhlášení chráněných krajinných oblastí vůbec neuvažovalo. Výraznější změnu

postoje k hodnotám pohoří lze přisoudit rozvíjejícímu se přírodovědnému poznání spojenému v prvopočátku s jednotným biotopovým mapováním krajiny ČR pod značkou NATURA 2000. Stručná, ale jasná data o zapomenuté kvalitě, schopnosti krajiny odolávat působícím vlivům spolu se schopností obnovy poškozených ekosystémů byla překvapivá a odstartovala roky dalších výzkumů a monitoringů, vyhlášení mnoha maloplošných chráněných území národní i evropské úrovně, ze kterých postupně vycházelo zpracování návrhu na vyhlášení CHKO Krušné hory. Právě význam komplexu nejhlubších středoevropských vrchovišť, přechodových rašelinišť a horských lesů včetně těch bukových na prudkých jihovýchodně orientovaných svazích, spolu s po staletí extenzivně sečenými horskými květnatými loukami, byla důvodem k úvahám o celoplošné ochraně těchto hor.

Legislativní proces vyhlášení zahájilo v polovině roku 2024 Ministerstvo životního prostředí ČR oznámením návrhu záměru vyhlášení CHKO Krušné hory. Předložený materiál podrobně popisuje důvody potřebné ochrany, vyjmenovává a popisuje jednotlivé předměty ochrany a navrhuje bližší ochranné

Horské květnaté louky nad Perninkem patří mezi nejukázkovější.

podmínky upravující hospodaření v území. Dává tak předpoklad pro nastavení vhodné péče o dané území. Zároveň navrhuje zónaci celého území, tj. rozdělení územních ploch odstupňované ochrany přírody podle jejich hodnoty a významu. Záměr se nyní na konci roku 2024 nachází ve fázi vypořádání podaných připomínek a námitek dotčených obcí, vlastníků pozemků a úřadů.

Navržená CHKO Krušné hory se rozkládá od Kraslic na západě až po obec Petrovice na východě, kde sousedí s CHKO Labské pískovce. Severní hranici tvoří zjednodušeně státní hranice s Německem a jižní hranici pak úpatí krušnohorských svahů, kdy pouze v západní části stoupá nad tuto hranici výše přibližně v ose Hroznětín – Nejdek – Rotava. Z návrhu je vypuštěna západní část mezi Kraslicemi a Libocí, především z důvodu ustupujícího zastoupení navrhovaných předmětů ochrany území. Stejně tak nejsou do návrhu zahrnuty některé oblasti uvnitř vlastního pohoří, a to území některých větších měst a oblastí s výrazným rozvojovým a sportovním zatížením, jako oblast Abertam a vrchu Plešivec, oblast

mezi Božím Darem, Jáchymovem a Loučnou spolu s vrcholem Klínovce a obdobně některé další oblasti v ústecké části hor.

Příčinou tohoto kroku je absolutní nepochopení principů ochrany krajinných hodnot samosprávami a z toho pramenící obava ze ztráty autonomie, ztráty rozhodovacích pravomocí a s tím související obava z konzervace území a nemožnost rozvoje jejich obcí. Zároveň některé již existující sportovní areály dosahují parametrů průmyslového využití území a aplikovat zde péči o přírodu a krajinu by dlouhodobě bylo nad reálné praktické možnosti ochrany přírody. Tuto představu zastávají nejen některé obecní samosprávy, ale i mnozí krušnohorští obyvatelé a vlastníci nemovitostí, kteří se domnívají, že se vyhlášení CHKO negativně dotýká jejich základních lidských práv a svobod rozhodovat a nakládat se svým vlastnictvím absolutně. Opakované pokusy o vysvětlení principů ochrany přírody, včetně příkladů udržitelného rozvoje v jiných chráněných krajinných oblastech, jsou v mnoha případech marné. A to v chráněných krajinných oblastech v celém Česku žijí stovky tisíc

Rašeliništní biotopy v mnoha svých podobách jsou nosným ekosystémem Krušných hor.

systémově nestrádajících obyvatel a rozvíjí se desítky měst a stovky obcí, ve kterých hraje destinační turismus významnou roli.

K takto nespokojeným a dotčeným se přidávají vlastníci lesů, ať již státních, obecních či církevních, kteří ve vzniku CHKO vidí výrazné omezení svého hospodaření. Argumentují převážně tím, že ochranu přírody v podobě péče o lesní porosty zvládají dokonale a provozují ji i bez zbytečného a administrativně zatěžujícího institutu ochrany přírody. Na názorově druhé straně se naopak nacházejí ti, kteří požadují ochranu rozsáhlejší a vyšší, než doposud Krušné hory mají, ať jsou to některé samosprávy, občané nebo odborné spolky. Někteří by rádi dokonce veškerému rozvoji úplně zamezili. Rozhodně však tito aktéři patří k té tišší, zadumanější až filosofické skupině, která není ve veřejném prostoru tak hlasitě slyšet. Ochrana přírody se tedy nachází na pomyslném jazýčku vah, kdy se jednotlivá závaží překládají zleva doprava a naopak.

Odborný návrh CHKO se zabývá ucelenými přírodními hodnotami unikátního krušnohorského pohoří v podobě rozsáhlých a kompaktních

rašelinných a podmáčených lesů, horských smrčín, vrchovištních a nelesních rašelinišť, dále pak jedinečných a velmi zachovalých bučin (především na prudkých jižních svazích) a v neposlední řadě také horských smilkových trávníků a horských květnatých luk, jež nemají svou kvalitou a rozlohou v Česku obdoby. K těmto přírodním fenoménům se přidává vazba na pohnutou minulost odrážející se v architektuře a urbanismu horského osídlení, nebo v rozvinutém hornictví projevujícím se dnes jen v historických pozůstatcích. Hrázděná architektura, staré cestní sítě, pluzžiny, agrární valy, četné vodní kanály, těžbou pozměněný povrch, soubory odvalů a hald po hlubinné těžbě nebo bludiště štol, chodeb a domů významné svými geologickými a mineralogickými hodnotami tvoří jakousi vlastní podzemní krajinou. To vše jsou krajinné projevy, které ve velké míře ovlivnily a ovlivňují zdejší přírodní prostředí a společně vytvářejí unikátní soubor.

Příroda Krušných hor potřebuje obnovit stovky hektarů odvodněných rašelinných půd v lesích i mimo ně. Potřebuje se důkladně připravovat na nastupující dopady klimatické

Kouzla zimní krajiny vybízí nejen ke konzumnímu způsobu jejího užívání. Všechny fotografie Petr Krása.

změny v podobě změny druhové skladby dřevin, vytvářet podmínky pro nejohroženější živočišné i rostlinné druhy, zachovat a ideálně rozšířit největší českou populaci tetřívka obecného. Zaslouhuje si sjednotit správu ve všech maloplošných chráněných územích. V neposlední řadě je státní ochrana přírody významným a sjednocujícím partnerem v konceptu turistického využití hor a uchování jejich kulturně historických hodnot, jejichž správu provozují různorodé subjekty. V mnoha krocích zde již ochrana přírody začala, ale současná roztržitenost v pravomocích a plošná nekoncepčnost neumožňuje tyto kroky provádět smysluplně a s dostatečným efektem.

Smyslem CHKO je mimo upozorňování na hodnoty přírodních ekosystémů především zachování a zlepšování jejich stavu v partnerském vztahu s vlastníky a samosprávami. Cílem je dlouhodobé zachování krajinných hodnot, stejně jako zajištění udržitelného rozvoje hor včetně hospodaření a spokojeného žití jejich obyvatel. Jde především o společenskou odpovědnost promítnutou do všech aspektů životního prostředí.

Z důvodu složitosti procesu vyhlásování nejsou v článku záměrně rozváděny přírodní fenomény ani krajinné souvislosti. Ty jsou shrnuty například v níže doporučeném odkazu, zároveň se jim ve svých příspěvcích průběžně věnuje časopis Arnika. ■

Poznámka redakce: Autor byl pověřen dílčím odborným zpracováním návrhu na vyhlášení CHKO, jeho předjednáváním zejména v karlovarské části, a v současnosti pro Ministerstvo životního prostředí ČR vypořádává podané připomínky k oznámenému záměru.

Doporučené odkazy:

Návrh záměru, mapová aplikace k návrhu a další odkazy (www.nature.cz/chko-krusne-hory)

Krása P. (2024): Chráněná krajinná oblast Krušné hory? (www.casopis.ochranaprirody.cz/z-nasi-prirody/chko-krusne-hory/)

KRÁTKÉ ZPRÁVY

■ **Na hřebeni Krušných hor** by měla do roku 2026 vyrůst síť dvanácti útulen sloužících turistům k nouzovému přespání na jednu noc. Útulny budou pokrývat trasu Stezky Českem, která patří mezi nejdelší a nejpoblábnější pěší trasy u nás. Za vznikem projektu stojí Destinační agentura Krušnohoří, jež vznikla v únoru loňského roku, a spolek Stezka Českem. Kromě samotné dřevěné útulny s osmi lůžky, kamny, přenosnou toaletou a možností dobít elektrická zařízení by měl ve vytipovaných lokalitách vzniknout rovněž prostor pro umístění stanů a chybět nebudou ani stoly a lavice k odpočinku a občerstvení.